

UN FANTASMA RECORRE POBLES I CIUTATS. ELS ESTORNELLS

Santiago Serrano Maya

Quan arribin els freds de la tardor per damunt dels terrats i teulades de ciutats i pobles apareixeran, com un fantasma, els esbarts d'estornells amb els seus vols i cabrioles.

Qui són, d'on vénen i perquè aquesta munió d'ocells? Són estornells que durant la primavera i estiu han marxat cap al nord per a reproduir-se però amb els freds es desplacen al sud cercant millors temperatures.

Els estornells que veiem dansar sobre les teulades són de dues espècies: l'estornell vulgar o pinto (*Sturnus vulgaris*) i l'estornell negre (*Sturnus unicolor*). Abans l'estornell vulgar era un ocell hivernant, però des dels anys seixanta ha iniciat la colonització de Catalunya; ara es pot trobar una població constant al nostre territori que es veu augmentada amb contingents migratoris del centre i nord d'Europa. Les dues espècies estan adaptades a l'activitat humana (antropòfiles), i per la nidificació que fan durant la primavera i l'estiu, es dispersen sense formar grups i ocupen les edificacions fetes per l'home; els vulgars nien en cases aïllades i pobles, mentre que l'estornell negre es pot veure en grans ciutats on són característics els seus forts xiulets. L'estornell negre no és migrant i, a l'igual que el vulgar, fa poc que ha arribat a Catalunya en un nombre apreciable. Ho fa des del sud de la Península a partir dels anys 70, el seu origen i distribució està al sud peninsular, el sud de França, les illes del Mediterrani occidental i el nord d'Àfrica. El període de cria comença a l'abril i es poden veure els mascles perseguint les femelles en vols ràpids. Crien en colònies petites, però també es poden veure parelles isolades; ho fan sota les teules, esquerdes, suports de nius d'altres ocells, parets, murs o edificis abandonats. Ponen de tres a sis ous de color blau pàl·lid i són els dos membres qui s'encarreguen de la incubació, però durant la nit només ho fa la femella. El niu a vegades és poc curós, el fa el mascle amb herba seca o palla, però també se'n troben d'altres molt grans folrats per la femella amb plomes d'aus de corral o amb les seves pròpies.

Són ocells d'uns 21 a 22 centímetres, molt actius i àgils. A terra caminen de forma espasmòdica, de vol ràpid, recte a vegades, amb alternança de formes de planeig. Encara que des de lluny es veuen les dos espècies iguals, l'estornell vulgar té un plomatge amb reflexos vermellosos, verds i morats; a les espatlles i al clatell presenta unes taques de color clar que, durant l'hivern, s'estenen per tot el cos. A l'hivern tenen el bec grisós, i a partir de desembre agafa un to groc viu que lluiran durant l'estiu. Presenten poc dimorfisme sexual (diferència entre mascles i femelles). L'estornell negre té el plomatge del mateix color durant tot l'any i canvia el color del bec a l'igual que el vulgar.

Els estornells són considerats omnívors (poden menjar de tot) però durant el període de cria són predominantment insectívors, exercint un important control sobre plagues d'insectes com poden ser de mosquits, escarabats o llagostes. Al menjar cucs, poden netejar camps sencers en poc temps. En zones on són molt perseguits, la seva eliminació ha portat l'augment d'aquestes plagues. Al centre i nord d'Europa és considerat com una espècie beneficiosa, són protegits i se'ls hi construeixen nius per a desenvolupar el seu nombre. Viuen solament dos anys. Per a compensar la poca durada dels individus, l'espècie pot fer dues niuades per temporada i poden efectuar un control de les postes segons la quantitat de menjar disponible; si l'aliment escasseja la posta serà menor a quan aquest és abundant. En la primera niuada, l'alimentació dels pollets és més de larves i en la segona, la dieta és d'insectes adults. Els cucs són menjats preferentment en la primera niuada; aquesta dieta és complementa amb fruits.

La vida dels estornells està marcada en dues temporades clarament definides: la reproductiva, primavera i estiu i la del període dels freds. Quan els pollets es fan grans i comença a baixar la temperatura, aquestes aus comencen a formar grans grups que poden arribar a milions d'exemplars. Els que encara emigren comencen el seu viatge cap al sud, i els que s'han sedentaritzat formen els clàssics estols que els caracteritza. Durant el dia s'escampen pel territori fins un radi que pot arribar als cinquanta kilòmetres, però al capvespre es reuneixen en grans esbarts per anar al seus llocs de dormitori. Les seves piruetes i formes aèries conformen un gran ball abans d'anar a dormir que pot durar hores.

En aquest període canvien la dieta i són preferentment frugívors, produint importants pèrdues a l'agricultura, especialment als conreus oliverers. Els seus llocs de dormir a l'interior dels nuclis urbans també planteja conflictes pels sorolls que emeten tota la nit i les defecacions que produeixen el gran nombre d'aus. La raó per la qual utilitzen zones urbanes són dos a remarcar: l'home ha eradicat els depredadors, aleshores la seva proximitat és garantia de supervivència; de fet el màxim depredador que tenen és el mateix home i molt pocs animals, com gats i rates que depreden els nius, i rapinyaires que poden atacar

els estols d'ocells, no sempre amb èxit. La segona raó és que són capaços de detectar el calor; les construccions humanes produeixen calor i aquest els atreu per a suportar els freds de les nits d'hivern.

S'han intentat diversos mitjans per a combatre'ls quan es converteixen en una plaga per les ciutats, des de matances fetes per batudes que van eliminar fins a tres mil ocells a Figueres, robots amb forma de caçadors, verí, sorolls, però ara mateix els mètodes més eficients són

aquells més propers a l'ecologia de l'ocell. Per una part, la introducció o reintroducció d'aus de rapinya està donant molt bons resultats en el control de poblacions, o bé l'ús de cetreria per a espantar-los i l'emissió de crits d'alarma o d'angoixa que fan els estornells quan són atacats per depredadors. Com que el grup es mou com un sol individu, també reacciona a la par, i això ha permès foragitar-los fora de les ciutats.

Els estornells, a l'igual que les cigonyes que viuen de forma permanent a la ciutat de Lleida, són fites del fenomenal canvi que s'està donant davant dels nostres ulls. El canvi climàtic està fent que grans masses d'animals es posin a caminar, aus migrants s'han sedentaritzat o les seves migracions són cada vegada més curtes, com les dels estornells. Els arbres han començat a colonitzar els monts i muntanyes. Noves espècies arriben i altres es desplacen a altres territoris. Els estornells han vingut per a quedar-se i són un animal formidable.

Són aus extraordinàries, amb una capacitat adaptativa superba. Abans s'ha citat la seva capacitat per a detectar àrees de calor, aleshores són capaços de captar els infrarojos; poden adaptar la seva reproducció a la capacitat productiva del medi, tenen més o menys llocada segons l'aliment disponible, i el fet que els dos pares participin activament en la incubació augmenta l'èxit de la mateixa. Són en la pràctica omnívors, adaptables i oportunistes, d'aquí la necessitat imperiosa de mantenir net el territori, els abocadors incontrolats, els femers oberts, doncs tots ells són camps de pastura per a les aus oportunistes. L'equilibri biològic d'aigües i zones humides, també permetrà el control d'insectes

Estornell negre (*Sturnus unicolor*). Servidor d'Informació Ornitològica de Catalunya (SIOC).

que són essencials per a ells en la primera posta. Poden imitar sons tant del medi com d'altres animals; no és estrany escoltar bordar en mig de dormitoris d'estornells o sons de màquines agràries. Inclús han desenvolupat elements culturals propis, és coneguda l'aportació que fan algunes aus de plantes verdes als seus nius per a controlar els paràsits, ja sigui per les pròpies característiques anti-parasitàries de les plantes usades, com per a activar el sistema de resposta immunitària de l'au. En el cas dels estornells, el nombre i qualitat de les plantes aportades al niu servien de selecció sexual; és el mascle qui fa la recerca de plantes durant el període entre la construcció del niu i la posta, i la seva capacitat d'aparellar-se varia segons la quantitat i qualitat de plantes que porta el mascle; a més plantes millor desparasitació i més possibilitats de procrear en nius més eficients.

Estornell negre (*Sturnus vulgaris*). Servidor d'Informació Ornitològica de Catalunya (SIOC).

Les raons per la qual els estornells han iniciat els processos d'expansió i ocupació dels territoris són diverses, a Catalunya aquesta ocupació ha estat molt ràpida i reeixida. Una general és l'augment de temperatura a causa del canvi climàtic; la suavització de les temperatures ha permès canvis en les àrees d'hivernada d'aquestes aus i ha permès un retorn més pròxim a les zones de cria; augmentant, a la vegada, la possibilitat de fer més d'una posta per temporada. A Catalunya en les últimes dècades ha baixat el número de migrants del nord d'Europa i ha augmentat el número d'exemplars provinents de França. La protecció i ajudes a la reproducció de l'estornell vulgar a Europa central i Europa del nord, han permès un augment poblacional; la coneguda i desastrosa persecució dels depredadors ha fet que aquestes espècies oportunistes augmentin ràpidament la seva població. L'increment dels camps de conreus, de pastures i l'hominització de grans zones agràries, han originat canvis en les costums i l'alimentació de l'espècie.

Abans les dues espècies no estaven en contacte, però ara es poden veure estols on conviuen i fins i tot s'han observat parelles mixtes.

Els estornells ja formen part del nostre paisatge. La nostra responsabilitat és estar preparats per aquesta realitat i gaudir amb la meravella dels seus vols multitudinaris als capvespres de la tardor i l'hivern.